

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH.
NACZELNE DOWÓDZTWO W.P.
(SZTAB GENERALNY)

Oddział II Informacyjny

Nr 1786 / II. Inf. / II. C.

DO

ADJUTANTURZ GENERALNEJ NACZ. WODZA.

w B e l w e d e r z e .

Z rozkazu Szefa Sztabu Generalnego przedkładam
do wiadomości odpis raportu Attache wojskowego w
Estonji Nr. 710 z dn. 12. stycznia r.b. w sprawie Ka-
relskiej w Estonji i o wymianie not między Rządem
Estońskim a sowieckim.

1 załącznik.

Otrzymują:

Adjutantura Generalna
Minister Spraw Wojskowych.
Szef Sztabu Generalnego.

Łaszkiewicz Szef Oddziału II Szt. Gen.

[Signature]
Ppor. p.d. Szt. Gen.

Rewel, d. 12 stycznia 1922 r.

ATTACHE WOJSKOWY
przy
POSELSTWIE POLSKIM
w ESTONJI.

TAJNE

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

D o

Ministerstwa Spraw Wojskowych
Sztab Generalny. Oddz. II.

w W a r s z a w i e .

SPRAWA KARELSKA W ESTONJI.

Wymiana not z Rosją Sowiecką.

Wiadomość o powstaniu Karelskim wywołała w społeczeństwie estońskim wielką sympatię i współczucie dla Karelji.

Prasa estońska w szeregu artykułach, wskazując na pokrewieństwo, jakie łączy finów, estonów i kareków, domagała się od rządu okazania, jaknajdalej idącej, pomocy karelezykom, zaznaczając jednocześnie konieczność utrzymania tej pomocy w ramach traktatu Dorpackiego.

Jeden z najpoczytniejszych dzienników "Päevaleht" w artykule z 18 grudnia wypowiada następujące myśli:

"Jeżeli Finlandja i Estonja miały szczęście i możność zrzucenia jarzma rosyjskiego, to dlaczego nie mogłaby tego dostąpić Karelja. Tak tu rozumują wszyscy i marzą o wielkiej przyszłości narodów fińskiego plemienia..."

"Jednak w mniemaniu wielu należałoby uczynić jeszcze więcej. Finlandja, Estonja, Polska i inne państwa kresowe powinny połączyć się w związek, któryby zmusił rząd sowiecki do wypełnienia wszystkich zobowiązań i nadania Karelji autonomji, przyrzeczonej traktatem Dorpackim."

W dalszym ciągu podkreśla radość, jaką wywołała wiadomość, iż rząd estoński zamierza poprzeć Finlandję w jej usiłowaniach przekazania sprawy Karelskiej "Lidze Narodów". Bez względu na stanowisko, zajęte przez Ligę Narodów, "Päevaleht" wskazuje na rezultaty, jakie osiągnęła inicjatywa prywatna, przy udzielaniu pomocy karelezykom w zaopatrywaniu ich w odzież, środki żywnościowe i finansowe.

Artykuły te, oraz inne notatki spowodowały wezwanie posła estońskiego w Moskwie, p. Waresa, na audjencję do Litwinowa.

Litwinow, według depeszy Waresa z 17 grudnia N. 253 oświadczył, co następuje:

"W prasie ukazały się wiadomości, jakoby Estonia, łącznie z
"innymi państwami, chciała wystąpić do Ligi Narodów, w obronie
"praw Karelji. Nie wiem, czy prawdziwe są te informacje prasowe.
"Lecz przypuszczając to i biorąc pod uwagę nasze dobre stosunki
"z Estonją, uważam za konieczne wyjawić panu otwarcie punkt wi-
"dzenia na tę sprawę Rzeczypospolitej Rosyjskiej. Według Dorpac-
"kiego traktatu pokojowego z Finlandją, obowiązani jesteśmy dać
"Karelji autonomję i tę autonomję daliśmy jej. Wobec tego sprawa
"Karelji jest zlikwidowana między Rosją, a Finlandją przez trak-
"tat Dorpacki. Lecz jeżeli, pomimo to obecnie Finlandją chce dzia-
"łać w tej sprawie i uważała nawet za dopuszczalne wystąpienie
"przed Ligą Narodów przeciw Rosji, wobec tego musimy uważać to
"za mieszanie się do spraw wewnętrznych Rosji i za wrogi przeciw
"nam krok. Powstanie w Karelji zostanie w każdym razie zlikwidowa-
"ne, niezależnie od tego, czy będzie tam 2000, czy też więcej po-
"wstańców. Zgadza się z tym nastrój całego naszego wojska i wszy-
"stkich naszych ugrupowań. Dla nas wszystkich jasnym jest, że
"sztucznie inscenizowane powstanie w Karelji jest jedynie zwykłą
"próbą naruszenia naszej granicy. W każdym razie do obrony swych
"granic wystarczy nam siła. Powstanie w Karelji zostanie bezwzględ-
"nie stłumione i rachunki w tej sprawie z Finlandją będą, prędzej
"czy później, uregulowane. Jeżeli jednak Estonia również uważa za
"konieczne iść za przykładem Finlandji i również wystąpić prze-
"ciw nam do Ligi Narodów, to my również "uznamy to, jako wyraźnie
"wroga przeciw nam akcję", która może pociągnąć za sobą poważne
"konsekwencje. Założymy bardzo, że dobre stosunki, istniejące mię-
"dzy Estonją i Rosją, będą zepsute, dzięki podobnemu postępowaniu.
"Proszę niezwłocznie oznajmić to rządowi Rzeczypospolitej Eston-
"skiej i mam nadzieję, że wkrótce oznajmi nam pan, jakie istotnie
"stanowisko zajmie w tej sprawie rząd Estoński. Podkreślam raz
"jeszcze, że nie wiemy, czy prawdziwe są te wiadomości prasowe, do-
"tyczące ewentualnego wystąpienia Estonji do Ligi Narodów...
"Jeżeli są one nieprawdziwe, to oczywiście kwestja ta traci znacze-
"nie. Zaznaczyłem, że nie mam żadnej bezpośredniej wiadomości
"w tej sprawie, ze strony swego rządu. O wszystkim, o czem mnie

"poinformowano, niezwłocznie zawiadomię swój rząd i również na-
"tychmiest poinformuję o otrzymanej odpowiedzi. Na pożegnanie
"Litwinow wyraził nadzieję otrzymanie już w dniach najbliższych
"odpowiedzi na swe oświadczenie, dotyczące ogólnej sytuacji. Pro-
"szę o bezzwłoczne informowanie mnie. Zamierzam przyjechać wagonem
"kurjerskim w środę. Niezbędnym jest, aby do tego czasu sytuacja
"wyjaśniła się i aby nieoczekiwane wyniki naprężenie, było usu-
"nięte."

Jednocześnie 19 grudnia 1921 r. zastępca pełnomocnego przedsta-
wiciela RSFSR w Estonji, Leonid Stark, wystosował następujące pismo
N.10435. do estońskiego ministra spraw zagranicznych:

"Miłociwy Panie Antoni Iwanowiczu,

"Zarówno w prasie fińskiej, jak i estońskiej, potwierdzoną została
"wiadomość, że Rząd Estonji przyłączył się do oświadczenia Rządu
"Finlandzkiego, zwróconego do t.zw. "Ligi Narodów", w sprawie Karel-
"skiej.

" " W osobistej rozmowie ze mną, potwierdził Pan zwrócenie się
"Rządu do t.zw. "Ligi Narodów", zaznaczając, iż akt ten posiada cha-
"rakter wyłącznie "informacyjny".

"Wobec tego muszę zakomunikować Panu, iż Rząd mój uważać bę-
"dzie powyższy akt Rządu Estońskiego za krok nieprzyjazny, w sto-
"sunku do RSFSR i bezzwzględne wmieszanie się w jej sprawy wew-
"nętrne, jak również próbę wciągnięcia w podobną interwencję
"państw obcych, wchodzących w skład t.zw. "Ligi Narodów". Tym bardziej
"iż w skład wspomnianej "Ligi" wchodzi również państwa takie, jak
"Francja, prowadząca systematycznie w stosunku do RSFSR politykę
"wrogą, oraz Japonja, która siłą zbrojną opanowała i dotychczas
"okupuje część terytorjum, sprzymierzonej z Rosją, Republiki Dale-
"kiego Wschodu.

"Rząd Estonji, zwracając się do "Ligi Narodów", powinien był
"wiedzieć, że postępowaniem takim okazuje niewątpliwe poparcie
"Rządowi Finlandzkiemu, który zaproponował, by "Liga Narodów" wy-
"słała do Karelji specjalną "komisję ekspertów", - przeciwko cze-
"mu Rząd mój jaknajenergiczniej zaprotestował, uważając słusznie,
"iż podobne żądania ze strony Rządu Finlandzkiego, w stosunku do

"Karelskiej Trudowej Komuny, będącej częścią składową RSFSR -
"jest mieszaniem się w wewnętrzne sprawy tej ostatniej i narusze-
"niem układu pokojowego.

"Nie ulega również najmniejszej wątpliwości, że wystąpienie
"Rządu Estońskiego okaże moralne poparcie tym wszystkim elemen-
"tom, które na terytorjum Finlandji, przy bierności i pewnym popar-
"ciu ze strony Rządu Fińskiego, organizują, uzbrajają i ekwipują
"bandy, skierowywane przeciwko Karelskiej Trudowej Komunie, t.j.
"przeciwko RSFSR.

"Na podstawie powyższego, zakładam w imieniu Rządu jaknaj-
"energiczniejszy protest, przeciw wymienionej akcji Rządu Estoń-
"skiego w tak zwanej "Lidze Narodów" i oświadczam, iż Rząd mój
"zmuszony będzie wysnuć z powyższego odpowiednie konsekwencje.

"Proszę przyjąć zapewnienia największego mego szacunku.

"Upęknomoconiony przedstawiciel RSFSR w Estonji

- "Leonid Stark"

W odpowiedzi na powyższe oświadczenie Rządu RSFSR, złożoną zo-
stała Nota Werbalna w Komisarjacie do spraw zagranicznych w Moskwie
w d. 20 grudnia przez posła estońskiego, Waresa, następującej treści:

"Główną zasadą, przyjętą przez Rząd Estoński w jego polity-
"ce zewnętrznej, było podtrzymanie pokoju w Europie Wschodniej i
"z bólem serca śledził on naruszenie tego pokoju w granicach
"państw sąsiednich. Lecz Estonia nie uważa się za uprawnioną, aby
"być sędzią w takich wypadkach i z tego powodu zachowywała zupeł-
"ną neutralność.

"Dlatego też Rząd Estoński nie osądzał wypadków w Karelji,
"z góry już zajmując neutralne stanowisko, co oznajmił publicznie
"z trybuny parlamentu. Dla utrwalenia pokoju Estonia wstąpiła, ja-
"ko członek, do Ligi Narodów, której głównym zadaniem jest utrzy-
"manie powszechnego pokoju. Będąc członkiem Ligi Narodów, ma ona
"pewne obowiązki współdziałania w zachowaniu pokoju, co ustalone
"jest w art. XI., a mianowicie, iż przyjazne zwrócenie uwagi Ligi
"Narodów na podobne międzynarodowe sprawy, które zagrażają pokojo-
"wi, lub też dobrym stosunkom narodów, nie jest bynajmniej miesza-
"niem się do cudzych spraw wewnętrznych.

"Dlatego też gdy inny członek Ligi Narodów, Finlandja, według swego prawa i z obowiązku, zwrócił uwagę Ligi Narodów na pewne wydarzenia, mające miejsce w bliskości jego granicy i gdy te wypadki i oświetlenie ich przez sąsiada stały się wiadomymi rządowi estońskiemu, wówczas, nie wnikając w istotę sprawy, nie miała bowiem możliwości uczynienia tego, Estonja uważała za swój obowiązek poprzed propozycję Finlandji, w sprawie neutralnego zbadania sporu. Rząd Rzeczypospolitej nie pojmuję, w jaki sposób mogą być narażone interesy Rosji, przez neutralną komisję śledczą, wtenczas gdy różne jednostronne komentowania tej sprawy mogą z łatwością naruszyć dobre stosunki sąsiedzkie. Dlatego też rząd Rzeczypospolitej, bynajmniej, nie uważa za postępek wrogi, w stosunku do Rosji, faktu, iż polecił delegatowi swemu podtrzymać w Genewie notę Finlandji, w celu wyznaczenia komisji śledczej, - w każdym razie Estonja nie miała zamiaru postąpić wrogo i ma nadzieję, że przyjazne stosunki między naszymi państwami nie zostaną przez to zepsute."

Po przytoczonej wymianie not nastąpiły bardzo charakterystyczne uwagi prasy.

"Päevaleht" z d. 21. XII powiada: "Fakt, że rządy estoński, łotewski, polski i rumuński zobowiązały swych przedstawicieli do podtrzymywania w Lidze Narodów noty Finlandji, w sprawie, wzbudził oczywiście niezadowolnienie w kołach sowieckich. i prasa ich usiłuje przedstawić tę sprawę w ten sposób, jakoby wymienione państwa zawarły związek z ukrytym ostrzem przeciw Rosji sowieckiej."

To samo pismo z 29. XII, omawiając groźby sowieckie, zaznacza, "iż jest to znana już oddawna taktyka dyplomacji rosyjskiej. Reagować na nią należy spokojnie. Zdenerwowanie, okazywane przez Rosję sowiecką, dowodzi, że państwa kresowe łącznie tworzą siłę, z którą należy się liczyć. Zwrócenie się państw bałtyckich do Ligi Narodów, w sprawie Karelskiej, jest jednym z realnych dowodów, stwierdzających dośrodek idei Związku bałtyckiego."

"Kaja", organ partji rolnej, omawiając sprawę karelską w artykułach z 26 i 28. XII stwierdza, że walka karełów jest dalszym ciągiem historycznych walk plemion fińskich ze słowiańszczyzną. "Kaja", w stosunku do powstania karelskiego, zajmuje stanowisko przychylnie serdeczne, ostro krytykując politykę sowiecką, w stosunku do innych narodów i ple-

mion, wchodzących w skład RSFSR. "Kaja" upatruje, iż w obecnych walkach wewnątrz Rosji sowieckiej najważniejszym czynnikiem jest samopoczucie narodowe. "Partyzanci Ukrainy, Białorusi Kaukazu, zieloni - wszyscy oni działają, kierowani ideałami swobód narodowych. Nawet w dalekich tajgach Sybiru zaczynają walczyć tunguzi, kirgizi, burjaci i inne narody..." "Samopoczucie narodowe narodów tych może uratować je od pozostania, w najlepszym razie nawozem dla przyszłej wielkiej Rosji."

"Waba Maa", organ partji pracy w artykule z 26.XII przeprowadza te same idee i poglądy, co "Kaja".

Najbardziej jednak charakterystycznym był artykuł z d. 31.XII, umieszczony w "Tallina Teataja", organie partji narodowej. Nawiązując do odpowiedzi rządu estońskiego na noty bolszewickie, zauważa, że: "Rząd sowiecki obawia się, by Finlandja i Estonja nie okazały Karelji pomocy realnej. Zupełnie możliwem jest, że ów, lub inny bohaterski młodzienc starak się przedostać z Finlandji, by okazać pomoc bratniemu narodowi. Lecz czyż z racji tej wypada państwu światowemu, jakim jest Rosja, okazywać tyle zdenerwowania. Nasze ministerstwo spraw zagranicznych pośpieszyło dać uspakajającą odpowiedź na notę rosyjską, w sprawie karelskiej. Poco jednak śpieszono się z odpowiedzią. Nasz minister spraw zagranicznych jest jeszcze młodym człowiekiem i powinien uczyć się od Cziczeryna, który, ze swej strony, nie śpieszył zupełnie z odpowiedzią i nie dobierał wyrazów uspakajających, w sprawie zatonięcia i prawdopodobnego zrabowania okrętu "Saaremaa". Z naszej strony dostatecznem byłoby wskazanie na to, iż niema żadnych przyczyn do wyjaśnienia naszej pozycji, lub sposobu działania. Nasze ministerstwo spraw zagranicznych nie powinno było dać się nastraszyć groźbami Rządu Rosyjskiego: podobne groźby, przy obecnej bezsilności Rosji, nie posiadają żadnego znaczenia. Gdy Rosja będzie posiadała odpowiednie siły, dla uderzenia na państwa kresowe, uczyni to z pewnością, bez szukania jakichkolwiek pretekstów."

Nota Werbalna nie zadowolniła Rządu sowieckiego i w d. 31 grudnia 1921 r. za N. 3713, poseł estoński w Moskwie otrzymał nową notę, podpisaną przez Haneckiego następującej treści:

"W uzupełnieniu noty, wręczonej 19 bm., przez naszego uprzednio wymienionego przedstawiciela w Rewlu, ministerstwu spraw zagranicznych w Estonji, Komisarjat ludowy do spraw zagranicznych uważa za konieczne zwrócić uwagę na następujące..."

"W oficjalnym organie ministerstwa spraw zagranicznych "Waaba Maa" z 18 b.m.N.338 ukazał się artykuł, wzywający do poparcia moralnego "karełów", drogą dostarczania im transportu chleba i kartofli. Jednocześnie zawiadamia się do przystąpienia w Estonji do organizacji "Towarzystwa Pomocy Karelji". Proponowana pomoc traktowana jest pismem, jako wypełnienie pewnych długów, w stosunku do Finlandji. Dalej w tym że numerze pisma zamieszczona została odezwa "Estońsko-Karelskiego Towarzystwa Pomocy", wzywająca do składek, celem okazania pomocy Karelji. Wyżej przytoczone fakty świadczą o tem, że Rząd Republiki Estońskiej nie poprzestał jedynie na naruszeniu neutralności Rosji sowieckiej, przeciwko czemu protestował nasz przedstawiciel we wspomnianej nocie, a co miało swój wyraz w poparciu Finlandji, w sprawie Karelskiej, w t.zw. "Lidze Narodów".

"Od moralnego współczucia Rząd Estoński przechodzi jawnie do aktywnego poparcia Finlandji, w sprawie, dotyczącej wyłącznie życia wewnętrznego państwa rosyjskiego. Tą materialną pomoc, okazywaną razem z Rządem finlandzkim i, czego nie tai półoficjalny organ, w interesie tego ostatniego państwa, wtargniętym z terytorjum finlandzkiego w granice RSFSR, uzbrojonym oddziałom finlandzkim, Rząd Rosyjski oczywiście nie może rozpatrywać inaczej, niż jako akt ponownego faktycznie wrogiego wystąpienia Estonji przeciw Rosji sowieckiej. W dalszym ciągu naruszenie, ze strony tej ostatniej, wiążącego oba te państwa, traktatu pokojowego, opierające się na postanowieniach tego traktatu, Rząd Rosyjski wyjawia jaknajenergiczniejszy protest przeciwko organizowaniu materialnego współdziałania, okazywanego, z wiedzą Rządu estońskiego, wrogim względem Rosji, działaniom innego państwa.

"Jednocześnie Rząd Rosyjski najkategoryczniej żąda zamknięcia, wyżej wymienionego "Estońsko-Karelskiego Towarzystwa" i "wszystkich innych organizacji, których działalność przeczy traktatowi pokojowemu, między Rosją i Estonją i prowadzi do podważenia, rozwijających się, między temi dwoma państwami, pokojowych politycznych i ekonomicznych stosunków."

Odpowiedzi na tę ostatnią notę nie posiadamy. W treści jej jednak Rząd Estoński podkreśla raz jeszcze swą oficjalną neutralność, to się

zaś tyczy prasy, to zaznacza, iż w Estonji istnieje wolność prasy, stowarzyszeń, z której obywatele estońscy mogą korzystać, według swej woli

Z przytoczonych not, jak również stanowiska prasy, widać dobitnie, że jakkolwiek Rząd Estoński zaznaczał na każdym miejscu swą lojalność w stosunku do Rosji sow., niemniej jednak zachował zupełny spokój, nie przywiązując zbyt wielkiej wagi do groźnej postawy Rządu Sowieckiego.

Lojalność Rządu estońskiego należy tłumaczyć li tylko obawą utraty tranzytu rosyjskiego. Ofenzywnych zamiarów Rosji sow. nikt tu poważnie nie traktuje. Estończycy, którzy lepiej może, niż ktokolwiek inny, orjentują się w wewnętrznych sprawach rosyjskich, zdają sobie dokładnie sprawę z jej osłabienia zarówno ekonomicznego, jak i militarnego.

W ten sam sposób oceniano tu zatarg rosyjsko-fiński. Zbyt słabe siły kareków w żadnym wypadku nie mogły stać się groźnymi dla Rosji. Likwidacja powstania, zdaniem tutejszych czynników wojskowych, o ile nie nastąpi obecnie, zostanie przeprowadzoną z początkiem wiosny, lub lata. Finlandja wojnę nie życzy, lecz i Rosja, bez większego wysiłku, niezdolną byłaby do jej prowadzenia.

Lojalne zachowanie się Rządu Estońskiego, wynikające, jak już wspomnieliśmy, z obawy utraty tranzytu rosyjskiego, znajduje lekką krytykę prasy, która w sposób dość ironiczny traktuje groźby sowieckich mężów stanu.

Attaché Wojskowy przy PP. w Estonji.

K. A. Wammin

Major.